

1 SOSIAALIPOLIITTINEN OHJELMA

2 *Hyväksytty liittokokouksessa Turussa 5.12.2009*

3

4 1 Kärkitavoitteet

5 1) Opintorahan ja asumislisän sitominen indeksiin

6 2) Vanhemmuuden kustannukset jaettava kaikkien työnantajien kesken

7 2 Johdanto

8 Todellisen oppimisen pohjalla on opiskelumotivaatio. Sen synnyttävät aito oppimisen halu ja
9 kouluttautumisen tarjoamat mahdollisuudet. Tasapainoisen opiskelun mahdollistaa riittävä
10 perustoimeentulon taso sekä opiskelijan fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen hyvinvointi.

11 Maksuttoman koulutuksen jatkona on tasapuolinen opintotukijärjestelmä, jolla eri elämäntilanteissa
12 olevia kannustetaan yksilön ja yhteiskunnan kannalta laadukkaaseen opiskeluun. Opiskelun tai työn teon
13 tulee olla kaikissa tilanteissa taloudellisesti kannattavampaa kuin työttömänä oleminen.
14 Opintoetuisuuksien tavoitteena on taata koulutuksellinen tasa-arvo. Keskustan Opiskelijaliitto pyrkii
15 toiminnallaan opiskelijoiden opintososiaalisten etujen turvaamiseen, jotta jatkossakin kaikilla on
16 mahdollisuus opiskella sosiaalisesta taustasta riippumatta.

17 Opiskelukyky on taloudellisen toimeentulon ohella elämänlaadun ja -hallinnan edellytys. Opiskelijan
18 tulee olla oikeutettu edulliseen ja terveelliseen ruokaan sekä terveydenhuoltoon. Myös fyysisen terveyden
19 edistämistyö ja liikunnan merkityksen korostaminen kuuluvat opiskelukykyyn. Julkisessa keskustelussa
20 esillä olevissa koulutus- ja sosiaalipoliittisissa muospaineissa on muistettava opiskelijan ja
21 yhteiskunnan pitkäjänteiset tavoitteet sekä opiskelun ja muun elämän yhteensovittaminen.

22 Keskustan Opiskelijaliitto vaatii uudistuksia sosiaaliturvajärjestelmään. Järjestelmässä on huomioitava
23 yhteiskunnallisen näkökulman lisäksi yksittäisen ihmisen kannustaminen niin kouluttautumiseen,
24 sivistymiseen kuin perheen perustamiseen. Valtiovallalla on oltava rohkeutta toteuttaa sekä opiskelijan
25 opintososiaalista asemaa parantavia että järjestelmää selkeyttäviä uudistuksia. Myös negatiivinen tulovero
26 tulee nähdä vaihtoehtona mahdollisessa uudessa järjestelmässä. Keskustan Opiskelijaliitto korostaa
27 opiskelijan kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja yhteisöllisyyden merkitystä sekä niihin tähtäävän
28 terveydenedistämistyön tärkeyttä.

29 3 Toinen aste

30 Lähes koko maan kattava lukio- ja ammattikoulutusverkosto mahdollistaa suurimmalle osalle toisen
31 asteen opinnot suoritettavaksi kotona asuen. Toisen asteen opintorahan määrä ei saa olla lapsilisää
32 pienempi. Vanhempien tulojen ei tule vaikuttaa itsenäisesti asuvien opintotukeen, vaikkakin

1 elatusvelvollisuus säilyy huoltajilla. Alle 18-vuotiaan opiskelijan lainan takaajana tulee olla ensisijaisesti
2 huoltaja perheen tulotaso huomioiden ja vasta toissijaisesti valtio.

3 Tukijärjestelmän lisäksi opiskelijoille on tarjottava maksuttomat ateriat ja kouluterveydenhuolto.
4 Alueellisen tasapuolisuuden vuoksi koulumatkatuen on säilyttävä vähintään nykyisellä tasolla.
5 Opiskelijoiden opintososiaalista asemaa toisella asteella on korotettava ja sitä on tarkastettava
6 säännöllisesti.

7 Luokattomassa lukiossa on huolehdittava siitä, että kukaan ei jää yksin turvaverkkojen ulkopuolelle.
8 Riittävään oppilashuoltoon sekä oppilaskuntien toimivuuteen on panostettava. Tavoitteellisen opiskelun ja
9 kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin mahdollistamiseksi opiskelijoille on myös tarjottava riittävästi
10 oppilaanohjausta sekä kannustettava heitä sosiaaliseen toimintaan ja yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen.

11 **4 Korkea-aste**

12 Sosiaalipolitiikassa on pyrittävä osaltaan tukemaan korkeakouluopiskelijan kasvua ihmisenä, kansalaisena
13 ja vastuunkantajana. Tämän mahdollistavat perustoimeentulo sekä opiskelukyky ja sen tukeminen.
14 Opiskelukyvyllä tarkoitetaan opiskelijan kokonaisvaltaista hyvinvointia, joka mahdollistaa opiskelijan
15 työkyvyn. Hyvältä opiskelukyvyltä edellytetään yhteiskunnalta saatavaa tukea, fyysistä ja psyykkistä
16 hyvinvointia, yhteisöllistä oppimisympäristöä, opiskelutaitoja, riittävää opintojen ohjausta, työmäärältään
17 oikein mitoitettua tutkintoa sekä laadukasta opetusta. Opiskelukyvyllä tähdätään hyvinvointiin ja
18 valmistumiseen tavoiteajassa. Opiskelukyvyistä huolehtiminen edellyttää opiskelijan omaa vastuuta sekä
19 toimenpiteitä korkeakoululta, opiskeluympäristön toimijoilta ja yhteiskunnalta. Keskustan Opiskelijaliitto
20 tähtää tavoitteissaan ja vaikuttamistyössään opiskelukyvyn tukemiseen.

21 **4.1 Opiskelijan kokonaisvaltainen hyvinvointi**

22 Opiskelijan omien voimavarojen hallintaan auttavat laadukkaat, saatavissa olevat ja riittävät
23 terveydenhuolto- ja liikuntapalvelut. Tukijärjestelmää täydentävät lisäksi erinäiset opiskelija-alennukset
24 hyödykkeiden hinnoissa.

25 **4.1.1 Terveydenhuolto**

26 Opiskelijan fyysinen ja psyykkinen terveys on opiskelun perusta. Opiskelijaterveydenhuolto toteutuu nyt
27 varsin eri tavoin maan eri kunnissa ja oppilaitoksissa palveluiden saannin, maksullisuuden ja niistä
28 tiedottamisenkin suhteen. Palveluja on tasapuolisesti kehitettävä ja niiden saanti turvattava kaikille
29 opiskelijoille riippumatta opiskelu- tai asuinpaikasta sekä tutkinnon laajuudesta.

30 Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö (YTHS) on yliopistojen perustutkinto-opiskelijoiden
31 terveydenhuollosta huolehtiva organisaatio, jolle tulee turvata riittävä rahoitus. Rahoitukseen ja
32 toimitilakustannuksiin tulee jatkossakin saada pitkäjänteisesti lisäpanostusta kuntien ja valtion osalta.
33 Opiskelijoiden rahoitusosuuden tulee pysyä alle 20 prosentissa. Toiminnassa on panostettava enemmän
34 ennaltaehkäisevään toimintaan sekä terveyden edistämistyöhön. Opiskelijat tulee saada sitoutettua
35 varaamiinsa aikoihin entistä paremmin, jotta toiminta tehostuisi ja jonotusajat lyhenisivät.

36 Ammattikorkeakouluopiskelijoiden terveydenhuollon järjestämistä on selkiytettävä. Tällä hetkellä vain
37 pienellä osalla ammattikorkeakouluopiskelijoista on mahdollisuus järjestettyyn terveydenhuoltoon

1 opiskelupaikkakunnallaan. YTHS:n mahdollinen toimipiirin laajentaminen
2 ammattikorkeakouluopiskelijoihin vaatii tarvittavan lisärahoituksen sekä pilotointikokeilun.
3 Laajentuminen ei saa heikentää terveydenhuoltopalveluita eikä nostaa opiskelijoiden maksuosuutta
4 terveydenhuollon kustannuksista.

5 4.1.2 Liikunta

6 Säännöllinen liikunta on osa opiskelijan kokonaisvaltaista hyvinvointia, joten sen tulee olla mahdollista
7 kaikille. Erityisesti liikkumattomat opiskelijat tulee saada rohkaistettua liikunnan pariin. Säännöllisen
8 liikkumisen aloittaminen viimeistään opiskeluaikana vähentää sairauksia sekä auttaa jaksamaan
9 paremmin ja pitempään sekä opiskelu- että työelämässä. Kuntien ja kaupunkien sekä korkeakoulujen
10 tulee tehdä rajat ylittävää yhteistyötä, jotta virikkeitä pystytään tarjoamaan monipuolisesti. Oppilaitosten
11 ja korkeakoulujen on otettava vastuu liikunnan järjestämisestä opiskelijoille. Liikunta- ja harrastepaikkoja
12 suunniteltaessa ja rakentaessa tulee ensisijaisesti huomioida yksilölliset käyttäjät.

13 4.1.3 Yhteisöllisyys

14 Opiskeluympäristön tulisi olla mahdollisimman yhteisöllinen ja siten syrjäytymistä ehkäisevä.
15 Yhteisöllisyyden tulisi kummuta opiskelijoiden hyvästä hengestä ja hyvästä ilmapiiristä korkeakoulussa.
16 Korkeakoulujen yhteisöllisyyden puute tai yhteisöllisyyden luonteen muuttuminen vaatii erityistä
17 huomiota.

18 Ylioppilas- ja opiskelijakunnilla, ainejärjestöillä ja muilla vapaa-ajan kerhoilla on keskeinen rooli
19 yhteisöllisyyden luomisessa sekä aktiivisuuteen ja osallistumiseen kannustamisessa. Näiden tahojen
20 resursseja ja toimintamahdollisuuksia tulee lisätä. Opiskelijayhteisön tulee olla helposti lähestyttävä
21 sosiaalinen verkosto, johon kaikki opiskelijat voivat kokea kuuluvansa. Opiskelijakulttuuri on avointa ja
22 osallistavaa sekä näkyvää ja arvostettua.

23 Laadukas ja riittävä opintojenohjaus edesauttaa opintojen suunnittelua ja etenemistä sekä sitä kautta myös
24 opiskelijan hyvinvointia. Opettajien ja opiskelijoiden välisiä raja-aitoja tulee madaltaa siten, että
25 opiskelijoiden ja opettajien välinen yhteistyö olisi mahdollisimman luontevaa. Opiskelijan tulee saada
26 apua aina, kun hän sitä tarvitsee.

27 4.2 Perheelliset opiskelijat

28 Keskustan Opiskelijaliitto näkee opiskelun ja perhe-elämän yhteensovittamisen yhtenä syntyvyyttä
29 lisäävänä tekijänä ja siten merkittävänä väestöpoliittisena edistystoimenpiteenä. Myös perheellisillä tulee
30 olla taloudelliset ja sosiaaliset mahdollisuudet päätoimiseen opiskeluun. Lainsäädännöllä, kunnissa,
31 korkeakouluissa sekä ylioppilas- ja opiskelijakunnissa tulee paremmin pyrkiä edistämään perheellisten
32 opiskelijoiden asemaa.

33 Perheen toimeentulon turvaamiseksi on työssäkäynti usein välttämättömyys, joka pidentää perheellisen
34 opiskelijan opiskeluaikaa valmistumista viivyttyäen. Opintorahaan tulee tehdä merkittävä lapsikorotus
35 opiskelijan huollettavana olevien alaikäisten lasten lukumäärän mukaan. Näin vähennettäisiin opiskelijan
36 painetta työssäkäyntiin. Yleisen asumistuen ja opintotuen asumislisän eri kriteerit aiheuttavat
37 hankaluuksia perheellisille opiskelijoille. Nykymallissa, perheellisten opiskelijoiden siirtyessä opintotuen
38 asumislisältä yleisen asumistuen piiriin, perheellisen opiskelijan asumisen tuki usein laskee

1 huomattavasti. Perheellisillä opiskelijoilla tulee halutessaan olla mahdollisuus säilyä opintotuen
2 asumislisän piirissä myös lapsen syntyessä. Näin opiskelijoita ei rangaista taloudellisesti lapsen
3 saamisesta.

4 Sekä kunnissa että perheissä on halua kehittää päivähoitojärjestelmää perheen yksilöllisyyttä ja tarpeita
5 kunnioittaen. Opiskelijaperheet tarvitsevat lastenhoitopalveluita, jotka ovat helposti saatavilla, edullisia ja
6 antavat joustavan mahdollisuuden sopia hoitoajoista. Subjektivistä päivähoito-oikeutta tulee kehittää
7 vastaamaan paremmin nykytarpeita rajoittamatta oikeutta kuitenkaan millään tavalla. Lapsiparkit, joiden
8 tarkoituksena on tarjota lähellä opiskelupaikkaa lyhytaikaista hoitoa perheellisten opiskelijoiden lapsille,
9 tulee valtakunnallistaa ja hoitaa julkisen sektorin kautta.

10 Keskustan Opiskelijaliitto korostaa myös muiden opiskelijaperheen toimeentuloa ja elämänhallintaa
11 tukevien toimenpiteiden selvittämistä ja valtiovallan vastuuta asiassa. Kodinhoitajajärjestelmä tulee
12 palauttaa mahdollisuuksien mukaan.

13 **4.3 Jatko-opiskelijat**

14 Jatko-opiskelijat ovat pitkään olleet väliinputoajia sosiaaliturvajärjestelmässä. Vuoden 2009 alusta
15 apurahansaajat ovat saaneet eläketurvan, sairausvakuutusturvan, lakisääteisen tapaturmaturvan sekä
16 kuntoutusetuudet yli neljän kuukauden pituisista työsuhteista. Vanhasen toisen hallituksen mukaisesti
17 myös työttömyysturvaa tullaan parantamaan. Monet tutkijoiden apurahat ovat kuitenkin vain kolmen
18 kuukauden mittaisia, minkä vuoksi jatko-opiskelijoiden sosiaali- ja eläkejärjestelmä tulee ulottaa myös
19 alle neljän kuukauden mittaisiin työsuhteisiin. Työsuhteiden on oltava sen pituisia, että normaalin elämän
20 suunnittelu on mahdollista ilman pelkoa toimeentulon vähentymisestä.

21 **4.4 Aikuisopiskelijat**

22 Aikuiskoulutuksen kokonaisuudistus (AKKU), jonka tavoitteena on parantaa työvoiman ammatillista ja
23 alueellista liikkuvuutta sekä kannustaa aikuisväestöä oman osaamisen ylläpitoon ja kehittämiseen työuran
24 aikana, jatkuu vuoden 2010 loppuun saakka. Aikuiskoulutukseen on kohdennettava lisää resursseja ja sen
25 toimintaa järjeistettävä. Aikuisopiskelijoiden taloudellista asemaa tulee kehittää siten, että yhteiskunnan
26 tarjoama opintotukijärjestelmä ja vaihtoehtoisesti aikuiskoulutustuki mahdollistavat joustavan opiskelun
27 työelämässä tai opintovapaalla oleville ilman, että heidän taloudellinen tilanteensa siitä suuresti kärsii.
28 Aikuiskoulutustuen piirissä olevan koulutuksen määrää tulee lisätä ja aikuiskoulutustuen myöntämisen
29 ehtoja lieventää.

30 **5 Taloudellinen tuki**

31 Koulutuksen yhteydessä sosiaalipolitiikan tehtävänä on tarjota opintojen etenemisen edellyttämä elintaso
32 eri elämäntilanteissa oleville opiskelijoille. Opintotuella, joka koostuu opintorahasta, asumislisästä,
33 valtion takaamasta opintolainasta, pyritään turvaamaan opiskelijan perustoimeentulo. Tuen on
34 kannustettava päätoimiseen, täysipäiväiseen ja suunnitelmalliseen opiskeluun. Opiskelijalla tulee olla
35 myös (hallitus ottaa nimiinsä) mahdollisuus kerätä arvokasta työkokemusta opiskelualaltaan
36 työskentelemällä opintojen ohella ja siirtyä siten valmistuttuaan nopeammin työelämään.
37 Tukijärjestelmän on oltava rakenteellisesti yksinkertainen ja sovitettavissa yhteen muiden etuuksien
38 kanssa. Järjestelmässä ei saa olla tuloloukkua.

1 **5.1 Opintotuki**

2 Vuoden 2009 aikana Keskustan Opiskelijaliitto on muodostanut oman mallinsa opintotuen
3 kokonaisuudistukseksi. Mallissa opintojen alkua tuetaan nykyistä voimakkaammin niin, että jokaisella
4 korkeakouluopiskelijalla on todellinen mahdollisuus opiskella päätoimisesti 2-3 vuotta. Opintojen
5 loppuvaiheessa opintotukimäärä pienenee ja toimeentuloa täytyy rahoittaa enemmän joko lainalla tai
6 työnteolla. Tulorajat pidetään nykyisellään korotetun tuen aikana ja nostettaisiin alennetun tuen aikana.
7 Asumislisän ja opintorahan erottelu poistetaan ja opiskelijoille maksetaan yhtä elinkustannusindeksiin
8 sidottua opintotuki-nimistä tukea. Perheellisiä opiskelijoita tuetaan lapsimäärän mukaisesti opintotuen
9 lapsikorotuksella.

10 Mikäli opintotukeen ei ole tulossa kokonaisuudistusta, on Keskustan Opiskelijaliiton mielestä opintoraha
11 ja asumislisä sidottava elinkustannusindeksiin. Asumislisää on maksettava ympäri vuoden ja korotettava
12 vastaamaan kohonneita asumiskustannuksia. Opintotuen takaisinperintä tulee laskea nykyisestä 15
13 prosentista korkolain viivästyskoron tasolle ja tulojen seurantakausi on muutettava nykyisestä 12
14 kuukaudesta kuuteen kuukauteen. Perheellisten opiskelijoiden toimeentuloa on parannettava opintorahan
15 lapsikorotuksella. Opintotuen lainapainotteisuutta ei tule nykyisestä lisätä, mutta sen on edelleen
16 säilyttävä osana tukimallia.

17 **5.2 Opintotuki ja muut etuudet**

18 Opintotukijärjestelmän on mahdollistettava opintojen joustava suorittaminen sekä huomioitava
19 opiskelijoiden erilaiset elämäntilanteet ja riittävä tuki myös osa-aikaiselle opiskelijalle. Opiskelijan on
20 oltava oikeutettu tietyin ehdoin myös muun yleisen sosiaaliturvan, kuten toimeentulotuen, piiriin.

21 Opintotuen ja sairauspäivärahan keskinäistä ensisijaisuutta tulee muuttaa siten, että sairauspäivärahan
22 nostaminen estäisi opintotuen saannin. Tämä helpottaa siirtymää opintotuelta sairauspäivärahan piiriin,
23 kun etuuksien hakemiseen ja myöntämiseen liittyvät menettelytavat yksinkertaistuisivat.
24 Sairauspäivärahan määräytymisessä tulee huomioida sekä opintotuki että opiskelijan työtulot ja
25 opiskelijan tulee saada sairastumisajaltaan vähintään lainmukaista vähimmäissairauspäivärahaa. Myös
26 turvaisivat nykyistä paremmin opiskelijan toimeentulon sairastumistapauksessa.

27 **5.3 Ateriatuki**

28 Korkeakouluopiskelijat ovat oikeutettuja alennukseen aterian yhteydessä, mikäli ravintola on ateriatuen
29 piirissä. Ateriatuki on merkittävä opintososiaalinen etuus kannustaen samalla opiskelijoita terveelliseen
30 ravintoon. Ateriatuen tulee seurata samanaikaisesti yleistä kustannustason kehitystä ja opiskelijaruohan
31 enimmäishinnan nousua. Opiskelijaruohan tulee säilyä laadukkaana, edullisena ja monipuolisena.

32 **5.4 Negatiivinen tulovero**

33 Perusturvaa tulee kehittää kohti yksilöllistä, nopeasti reagoivaa, humaania sekä joustavaa mallia.
34 Keskustan Opiskelijaliiton vuonna 2008 valmistuneessa tutkimusraportissa "Alkiolaista perusturvaa
35 etsimässä" on mallinnettu negatiivisesta tuloverosta kehitettyä sovellusta, jota kutsumme ennakkoon
36 saatavaksi veroetuudeksi. Käytännössä kyse on negatiivisesta tuloverosta, mutta toteutettuna siten, että

1 valtiolta tuleva veroetuus maksettaisiin etukäteen.

2 **6 Asuminen**

3 Opiskelijalla on oikeus kohtuuhintaiseen ja laadukkaaseen kotiin, joka sijaitsee hyvien kulkuyhteyksien
4 päässä opiskelupaikasta sekä lähellä arkielämän palveluita. Opiskelija-asuntosäätiöiden on tehtävä
5 aktiivista yhteistyötä kaupunkien kanssa ja vastattava kysyntään entistä paremmin. Valtion on tuettava
6 vuokraltaan kohtuuhintaisten opiskeluasuntojen rakentamista ja peruskorjaamista suorilla tuilla ja muilla
7 avustuksilla erityisesti ruuhkaseuduilla. Opiskelija-asuntojen rakentamisessa tulee kiinnittää erityistä
8 huomiota ympäristöystävällisyyteen sekä yhteisöllisyyden tukemiseen. Paikkakunnalle muuttava
9 opiskelija ei saa joutua asunnottomaan asemaan tai kohtuuttoman suuren vuokran maksajaksi.
10 Opiskelupaikkakuntien ja korkeakoulujen tulee tarjota opiskelijoille hätämajoitusta. Jatkossa on
11 huomioitava paremmin opiskelijamäärien paikkakuntakohtaiset muutokset.

12 **7 Joukkoliikenne**

13 Joukkoliikenne on keskeinen osa opiskelijan jokapäiväistä liikkumista, minkä vuoksi joukkoliikenteeseen
14 on panostettava niin valtakunnallisella kuin paikallisella tasolla. Valtiontuen lisäämistä
15 joukkoliikenteeseen erityisesti harvaan asutuilla alueilla ja vähäliikenteisillä osuuksilla tulee jatkaa, jotta
16 julkista liikennettä voidaan harjoittaa tasapuolisesti koko Suomen laajuudelta. Valtion tulee myöntää
17 opiskelijapaikkakunnille ja liikennöitsijöille rahallista tukea, jotta lippujen hintoihin saataisiin paremmat
18 opiskelija-alennukset. Opiskelijan tulee saada joukkoliikenteen opiskelija-alennus
19 opiskelupaikkakunnallaan riippumatta siitä, mikä hänen kotikuntansa on. Opiskelija-alennukset tulee
20 ulottaa kaikkiin lipputyyppeihin. Myös kansainvälisten opiskelijoiden tulee saada oikeus
21 opiskelijahintaiseen joukkoliikennelippuun opiskelijakortillaan.

22 Myös kevyenliikenteenväyliä tulee lisätä ja niiden kunnossapitoon panostaa enemmän. Tämä kannustaisi
23 opiskelijoita ympärivuotiseen hyötyliikuntaan.

24 **8 Yhdenvertaisuus**

25 Keskustan Opiskelijaliitto korostaa ihmisten yhdenvertaisuutta lain edessä ja arkielämän käytännöissä
26 sekä oikeudenmukaisuutta ja toisen ihmisen kunnioittamista kulttuurista, etnisestä taustasta,
27 vammaisuudesta, terveydentilasta, iästä, seksuaalisesta suuntautumisesta tai uskonnollisesta tai
28 poliittisesta vakaumuksesta riippumatta. Yhdenvertaisuuden tulee olla yhteiskunnallisen päätöksenteon
29 lähtökohta. Kenenkään ei pidä joutua sietämään häirintää millään osa-alueella.

30 Sukupuolten välinen tasa-arvo tulee huomioida kaikessa päätöksenteossa toteuttamalla
31 sukupuolivaikutusten arviointi jo ehdotuksia tehdessä. Sukupuoltenvälinen tasa-arvo on huomioitava
32 käytännössä tasaamalla samaa työtä tekevien naisten ja miesten välillä olevat palkkaerot sekä jakamalla
33 vanhemmuuden kustannukset ja hoitovastuu kaikkien työnantajien kesken.

34 Korkeakoulujen tulee hyväksyä ja huomioida erilaiset oppijat. Erityisryhmille on taattava riittävä
35 tiedonsaanti omista oikeuksistaan ja vaikuttamismahdollisuuksistaan omassa opiskeluympäristössään
36 oppilaitoksen puolesta. Esteettömyys on huomioitava uusia tiloja suunniteltaessa ja vanhoja korjatessa.
37 Erityisryhmiin kuuluvien opiskelijoiden koulumatkajärjestelyjä on tuettava. Myös itsenäistä asumista on

- 1 helpotettava huomioimalla erityisryhmät kaavoituksessa ja asuntoja rakennettaessa.